

Digitally signed by
Technical Scientific
Library, TUM
Reason: I attest to the
accuracy and integrity of
this document

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI
FACULTATEA TEHNOLOGIA ALIMENTELOR
DEPARTAMENTUL OENOLOGIE ȘI CHIMIE

BAZELE TURISMULUI RURAL
ENOTURISM
MARKETING TURISTIC

SUPPORT DE CURS

2024

CZU 338.48:663.2(075.8)

A 77

Lucrarea a fost discutată și aprobată pentru editare la ședința Consiliului Facultății Tehnologia Alimentelor, proces-verbal nr. 5 din 12 februarie 2024.

Suportul de curs *Bazele turismului rural. Enoturism. Marketing turistic* este destinat studenților ciclului II, Master, programul de studii: *F. 01.O. 006. Bazele turismului rural. Enoturism. Marketing turistic*, ciclului III, Doctorat, Facultatea Tehnologia Alimentelor.

Conținutul suportului de curs este structurat în 14 capitole, unde sunt incluse 5 planșe cu soiuri autohtone vechi, autohtone de selecție nouă, autohtone rizogene, figuri și tabele, conform obiectivelor generale ale disciplinei *F.01.O.006 Bazele turismului rural. Enoturism. Marketing turistic* la programul de studii *Oenologie, enoturism și piețe vitivinicole*.

Lucrarea conține informații privind turismul rural, agroturismul, enoturismul, drumul vinului, tururile turistice naționale ale Republicii Moldova, de asemenea, sunt incluse și informații privind regiunile, zonele, soiurile și vinurile din majoritatea țărilor vitivinicole ale lumii.

Autor: conf. univ., dr. Vasile ARHIP

Redactor responsabil: conf. univ., dr. Vasile ARHIP

Recenzent: prof. univ., dr. hab., cercet. șt., coord. IȘPHTA, Chișinău, Gheorghe SAVIN

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN RM

Arhip, Vasile.

Bazele turismului rural. Enoturism. Marketing turistic: suport de curs / Vasile Arhip; Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Tehnologia Alimentelor, Departamentul Oenologie și Chimie.

– Chișinău: Tehnica-UTM, 2024. – 302 p.: fot. color.

Bibliogr.: p. 299-302 (99 tit.). – 30 ex.

ISBN 978-9975-64-446-4.

338.48:663.2(075.8)

A 77

CUPRINS

PREFAȚĂ	4
Capitolul 1. Noțiuni generale privind turismul. Bazele turismului rural, agroturismului și oenoturismului. Elemente și terminologia aplicată în turism	7
Capitolul 2. Traseele turistice ale Republicii Moldova	18
Capitolul 3. Turismul rural. Concept, motivație. Obiectivele turismului rural	35
Capitolul 4. Turismul vitivinicol sau oenoturismul (enoturismul)	41
Capitolul 5. Viticultura biologică și biodinamică	73
Capitolul 6. Soiul, biotipul și clona la vița de vie	84
Capitolul 7. Arealele viticole și calitatea produselor vitivinicole	97
Capitolul 8. Strugurii ca materie primă în industria vinicolă	102
Capitolul 9. Compoziția chimică și calitatea vinului. Vinul, alimentația și sănătatea	107
Capitolul 10. Soiurile autohtone vechi de struguri pentru vin cultivate și de perspectivă	114
Capitolul 11. Soiurile autohtone de selecție nouă pentru strugurii de vin admise în cultură și de perspectivă	147
Capitolul 12. Soiurile rizogene	161
Capitolul 13. Lumea vinului. Regiuni, zone, podgorii, soiuri de viță de vie și vinuri renumite în lume	169
Capitolul 14. Viticultura în țările nordice cu climatul rece	294
Bibliografie	299

PREFAȚĂ

Societatea modernă se confruntă azi cu un șir de probleme rezultate în urma propriei sale acționări și afirmări: urbanizarea, industrializarea, robotizarea, poluarea mediului înconjurător. În astfel de condiții mulți cetățeni aspiră la vacanță în zone rurale cât mai aproape de natura-mamă.

Alături de odihna la munte, la mare sau pentru o cură de tratament s-au impus, în ultimul timp, ca noi forme de vacanță, odihna în mediul rural, la ferme pomicole sau vitivinicole, dar mai cu seamă în satele turistice, nu numai ca necesitate, dar și ca model sau „modă turistică”. Turismul se identifică printr-un număr mare de pelerinaje spre catedrale și mănăstiri, spre locurile de intense schimbări comerciale, spre locurile cunoscute pentru apele curative.

În prezent, turismul devine, la nivel mondial, un domeniu al serviciilor cu rapidă dezvoltare și diversificare a formelor sale ca urmare a valorificării a tot mai multe resurse naturale și antropice, dar și a unei creativități deosebite.

Mediul rural este perceput ca o zonă de patrimoniu tradițional care trebuie sacralizată pentru a fi bine conservat înainte de a fi valorificat și consumat în scop turistic.

Una dintre cele mai reușite forme de turism, care reușește să armonizeze cerințele turismului cu exigențele protejării mediului și ale dezvoltării durabile a comunităților, este turismul rural. Sfera de cuprindere a turismului rural este destul de largă, iar aceasta se referă la toate activitățile ocazionale de petrecere a unei perioade de timp determinate în mediul rural: activități culturale, de agrement, de participare la activitățile artisanale sau cu specific agricol, sportiv. În cadrul acestuia, agroturismul este mai strict din punctul de vedere al condițiilor ce se impun pentru petrecerea vacanței și presupune șederea în exploatarea agricolă.

Datorită caracterului lor aparte, al complexității problematicii, al existenței unei conexiuni ale acestora cu agricultura și evoluția mediului rural în general, turismul rural și agroturismul justifică interesul recent al decidenților, agenților economici, instituțiilor de formare. Ca urmare a creșterii accelerate a fenomenului de urbanizare se manifestă tot mai mult tendința de dezvoltare a turismului rural, denumit și turism verde. Turismul verde devine din ce în ce mai important, o natură autentică, în cadrul unui turism care evită tot mai mult artificialitatea peisajelor și a vieții urbane, iar sănătatea apare ca o motivație în plus, deoarece susține regenerarea fizică și psihică.

Agricultura și industria prelucrării cu toate sectoarele sale contribuie într-un mod important la diversificarea economiei rurale care, pe de o parte, este legată și de serviciile oferite populației rurale și sprijină în principal mobilitatea populațiilor urbane care se stabilesc în mediul rural și, pe de altă parte, se îndreaptă spre sectoarele de turism și recreere.

Oenoturismul sau turismul vitivinicol se bazează pe prezența regiunilor viticole, asociate cu crame și combinate vinicole înzestrate cu secții de producere și depozitare a produselor vitivinicole.

Turismul vitivinicol și agroturismul reprezintă o tendință globală și ocupă între 15% și 20% din piața turistică mondială. În Republica Moldova, această pondere este și mai mare. Potrivit Organizației Mondiale a Turismului, turismul vitivinicol este una dintre principalele atracții pentru turiștii care vizitează țara noastră, iar 71% dintre cele mai valoroase experiențe turistice trăite în Republica Moldova se datorează ospitalității locale [89].

Viticultura și vinificația pe meleagurile noastre au o tradiție multimilenară. Cultivarea viței de vie și producerea vinului au fost pentru neamul nostru o îndeletnicire tradițională de-a lungul veacurilor, vinul fiind prezent atât la petreceri, cât și la suferințele neamului.

În cultura viței de vie trebuie să se militeze în continuare pe accentuarea concentrării și specializării producției de struguri pe baze ecologice, pe valorificarea mediului de cultură cu ajutorul soiului ca mijloc de producție și ca singur beneficiar al întregului ecosistem în care este integrat.

Deoarece soiul sau sortimentul viticol determină direcțiile de bază ale specializării domeniului vitivinicol, o atenție deosebită trebuie acordată sortimentului viticol de care depinde în mare parte calitatea strugurilor ca materie primă în vinificație. Alături de soiurile nobile europene străine (internaționale) albe ca *Chardonnay*, *Riesling de Rhin*, *Silvaner*, *Albariño*, *Prosecco*, *Alvarinho*, *Rcațiteli*, *Savatiano*, *Dimyat*, *Furmint* și a soiurilor roșii precum *Cabernet Sauvignon*, *Sangiovese*,

Tempranillo, Saperavi, Touriga Nacional, Trollinger, Blaufränkisch, Mavrud, Bikavér, St-Laurent, Zinfandel (Primitivo/Tribidrag), Aghiorghitico, Boğazkere și multe altele un rol important îl pot avea atât soiurile autohtone vechi, cât și cele de selecție nouă (inclusiv cele rizogene) care ar putea deveni ambasadorii vinurilor noastre pe piața mondială.

Ca factori ce determină specializarea în regiunile vitivinicole ale Republicii Moldova sunt considerați nu numai factorii climatici, dar și sistemul de cultură, oportunitatea ecologică și economică. La obținerea unor vinuri de înaltă calitate își aduc pe deplin contribuția și soiurile de struguri care au o influență hotărâtoare asupra cantității și calității vinului.

Sortimentul viticol determină direcțiile de bază ale specializării viticulturii și vinificației. Soiul își definește și își valorifică potențialul în anumite condiții pedoclimatice.

Prin specializarea viticulturii este vorba nu de viticultură în general, dar specializarea plantațiilor viticole prin anumite soiuri de perspectivă.

Diversificarea sortimentului viticol este benefică și în dezvoltarea industriei turismului, factor primordial la promovarea plaiurilor noastre în anvergura internațională [1].

În partea centrală a Basarabiei, în anii 1705-1707, cultura viței de vie era răspândită pe larg și se cultivau mai cu seamă soiurile vechi locale: *Plăvaie, Galbenă, Zghiharda, Rară Neagră, Cabasma, Poamă Neagră Bătută, Albă Mustoasă* și altele [10].

Viile se sădeau de țărani prin învoieli speciale din partea proprietarilor de pământ în schimbul unei chirii sau arende, dare sau a dijmei în natură de 5%, după obiceiul statornicit mai înainte pe terenurile mănăstirești.

În podgoriile din Basarabia, după anul 1812, plantațiile viticole erau înființate, în cea mai mare parte, cu soiuri locale. Acestea numărau mai mult de 170 de denumiri (inclusiv sinonimele acestora) [43].

În Moldova din stânga Prutului, până la invazia filoxerei se cultivau în mare parte soiurile locale: *Albă Mustoasă, Bătută Neagră, Cabasmă Albă, Cabasmă Neagră, Cioinic, Copceac, Galbenă, Grasă, Fetească Albă, Fetească Neagră, Frâncușă, Negru de Căușeni, Zghihară* și alte soiuri europene internaționale (franceze în mare parte): *Aligote, Chardonnay, Pinot Blanc, Pinot Gris, Pinot Noir, Cabernet Sauvignon, Malbec și Merlot*, aduse la 1878 din Franța de proprietarul podgoriei Speia – Petre Leonard împreună cu alți nobili entuziaști (Ion și Gheorghe Cristi) proprietarii moșiei de la Teleșeu [9].

Sortimentul viticol până la apariția dăunătorului filoxera (1886) era remarcat aici de soiurile moldovenești locale și mai puțin de cele europene străine. Cu apariția dăunătorului filoxera a început răspândirea rapidă a hibrizilor producători direcți (H.P.D.), suprafața cărora a atins peste 90% din suprafața plantațiilor viticole. Dintre soiurile europene primul loc după suprafață la moment (1967) îl ocupă soiul *Chasselas*, apoi *Riesling, Gammay Negru, Cabernet Sauvignon, Muscat Alb, grupa Pinot (Pinot Blanc, Pinot Gris, Pinot Noir), Serexia (Rară Neagră), Semillon, Sauvignon, Traminer, Feteasca, Frâncușă, Plăvaie, Galbenă, Aliverna* și altele [11].

Sortimentul viticol determină destinația plantației, iar soiul își manifestă calitățile sale superioare în anumite condiții pedoclimatice. Specializarea viticulturii înseamnă plantații viticole de anumite soiuri amplasate în areale viticole (centre/plaiuri) favorabile valorificării potențialului lor biologic și obținerea de vinuri de calitate înaltă, apreciate pe plan extern [13].

Republica Moldova devine o țară exportatoare de vinuri de înaltă calitate mai cu seamă prin revenirea la soiurile autohtone, la care se atestă o cerere tot mai mare pe piețele internaționale.

Drept dovadă servește și vinul „*Negre*” 2017, de la Vinăria F'autor, care a fost apreciat ca cel mai bun vin roșu din lume la Concursul mondial de la Bruxelles desfășurat în perioada 19-21 mai 2022. Acest vin a obținut cel mai mare punctaj în cadrul sesiunii „Roșu și Alb”, la categoria vin roșu, dintr-un total de 5084 vinuri roșii din întreaga lume. *Negre* este un cupaj roșu din două soiuri autohtone – *Fetească Neagră* și *Rară Neagră* – maturat 12 luni în butoi de stejar.

Astfel, este deosebit de importantă valorificarea soiurilor vechi autohtone, autohtone de selecție nouă, autohtone rizogene cu încurajarea practicării sistemelor biologice și biodinamice mai cu seamă de către micii producători, determinați de consumatori care cer produse vitivinicole sănătoase și menținerea mediului înconjurător curat și mai puțin poluat.

Republica Moldova este una dintre destinațiile turistice din centrul vechiului continent european, care face parte din marea familie a turismului mondial. Datorită poziției geografice se caracterizează printr-un climat temperat continental, cu ierni scurte și blânde (mai ales odată cu încălzirea globală) și veri lungi însorite. Varietatea potențialului turistic natural și antropic, natura splendidă, câmpiile mănoase, podgoriile pline de rod și arome, vinurile de înaltă calitate, cultura originală, ospitalitatea, tradițiile multisekulare și obiceiurile strămoșești sunt printre atracțiile care descriu Republica Moldova ca țară ce merită a fi vizitată.

Vestitele vinării Cricova, Mileștii Mici, Castel Mimi, Purcari, Asconi, Château Vartely, Brănești, Château Cojușna, Crama Mircești fac Republica Moldova mult mai renumită și atrăgătoare.

În ultimii ani, numărul vinărilor care își deschid ușile pentru turiști și vizitatori s-a dublat (multe dintre ele sunt vinării mici de familie), astfel oferindu-le o oportunitate minunată de a fi mai aproape de vinul moldovenesc, de vinificatori și de povestirile lor, iar degustările de vinuri sunt acompaniate de bucate tradiționale pregătite din produse ecologice locale.

BIBLIOGRAFIE

1. Prida, I., Vacarciuc, L. Sortiment nou perspectiv în vinificația practică din Republica Moldova (pp.377-381). Materialele Simpozionului Științific Internațional „Agricultura Modernă – Realizări și Perspective. Vol.36 (Partea I). Horticultură, Viticultură și Vinificație, Silvicultură și Grădini Publice, Protecția Plantelor. - Chișinău: Centrul editorial UASM, 2013. - 462 p. ISBN 978-9975-64-248-4.
2. Țârdea, C., Dejeu, L. Viticultură. - București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995. - 504 p. ISBN 973-30-2948-3.
3. Martin, T. Viticultura, Ediția a II-a. - București: Editura AGRO-SILVICĂ, 1968. – 586 p.
4. Ursu, H.V. Istoria juridică a viței-de-vie și a vinului la români. - București: Editura Baroque Books & Arts, 2018. – 365 p. ISBN 978-606-8977-15-7.
5. Martin, T. Viticultură generală. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972. – 418 p.
6. Rusu, E. Oenologia moldavă: Realitatea și perspectivele. - Chișinău: Tipografia AȘM, 2006. – 267 p. ISBN 978-9975-62-162-5.
7. Vacarciuc, L. Vinul: alte vremuri, alte dimensiuni. - Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2015. - 608p. ISBN 978-9975-53-577-9.
8. Bulencea, A. Viticultura. -București: Editura Agro-Silvică de Stat, 1955. – 685 p.
9. Sturza Rodica, Zgardan, D. (coordonatori). Principii de dezvoltare a oenologiei moderne și organizarea pieței vitivinicole: Monografie colectivă. - Chișinău: Tehnica-UTM, 2020. -364p. ISBN 978-9975-45-640-1.
10. Makarenko, P.P. Ocerki istorii vinogradarstva Besarabii i levoberejnogo podnestrovia: Chișinău: Editura „Știința”, 1988. -262 p. ISBN 5-376-00491-0.
11. Merjanean, A.S. Vinogradarstvo. - Moskva: Izdatelistvo „Kolos”, 1967. – 464 p.
12. Pușcă, I. Vechi soiuri românești de viță de vie. - București: Editura „Tipografia Intact”, 2010.- 264 p. ISBN 978-973-8334-20-5.
13. Machidon, M., Nicolaescu, Gh., Trofim Aurelia, Șegnev, I., Procopenco Valeria, Lungu Cornelia. Ameliorarea sortimentului viticol al Republicii Moldova (pp.364-367). Materialele Simpozionului Științific Internațional „Agricultura Modernă -Realizări și Perspective. Vol.36, (Partea I-a): Horticultură, viticultură și vinificație, silvicultură și grădini publice, protecția plantelor. - Chișinău: Centrul editorial UASM, 2013. – 462 p. ISBN 978-9975-64-248-4.
14. Talda, N.E., Romanov, I.I. Soiuri de viță de vie în Moldova. - Chișinău: Editura Cartea Moldovenească, 1990. - 200p. ISBN 5-362-00130-2.
15. Savin, Gh. Ameliorarea sortimentului viticol al Republicii Moldova: Monografie. - Chișinău: Tipografia AȘM, 2012. – 260 p. ISBN 978-9975-62-325-4.
16. Cotea, V.D., Pomohaci, N., Gheorghită, M. Oenologie. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1982. – 315 p.
17. Țârdea, C., Sârbu, Gh., Țârdea Angela. Tratat de Vinificație. - Iași: Editura Ion Ionescu de la Brad, 2010. - 766p. ISBN: 978-973-147-054-2.
18. Rusu, E. Vinificația primară. - Chișinău: Editura „Continental Grup” SRL, 2011.- 496 p. ISBN 978-9975-4248-4-1.
19. Pomohaci, N., Nămoșanu, I., Nămoșanu Adriana. Producerea și îngrijirea vinurilor. - București: EDITURA CERES, 2000. – 208 p. ISBN 973-40-0477-8.
20. Pomohaci, N., Sîrghi, C., Stoian, V., Cotea, V.V., Gheorghită, M., Nămoșanu, I. Oenologie. Vol.1. Prelucrarea strugurilor și producerea vinurilor. - București: Editura CERES, 2000. - 367p. ISBN 973-40-0471-9.
21. Dobrei, A-I., Dobrei Alina-Georgeta, Dărau, P., Alexandrov, E., Botnari, V., Gaina, B. Universalitatea viței-de-vie. Ediția a 2-a, rev. și compl. - Chișinău: Lexon-Prim, 2021. – 336 p. ISBN 978-9975-62-435-0.
22. Priewe, J. VINUL: de la strugure în pahar. Tot ce trebuie să știm despre vin. - Oradea: Editura Casa, 2015. – 168 p. ISBN 978-606-8527-98-7.
23. Cantemir, D. Descrierea Moldovei. - Chișinău: Editura Hyperion, 1992. – 156 p.

24. Alexandrescu, I.C., Oșlobeanu, M., Jianu, L., Pițuc, P. Mică enciclopedie de viticultură. - Iași: Editura „Glasul Bucovinei”, 1994. – 712 p. ISBN 973-96800-1-1.
25. Indreaș Adriana, Vișan Luminița. Principalele soiuri de struguri de vin cultivate în România. - București: Editura CERES, 2001. – 111 p. ISBN 973-40-0515-4.
26. Indreaș Adriana, Vișan Luminița. Manual de ampelografie. - București: Editura NELMACO, 2002. – 172 p. ISBN 973-99469-8-4.
27. Cotea, V.D. (coordonator), Ciubotaru, M., Barbu, N.N., Cotea, V.V., Magazin, P.G., Grigorescu, C.C. PODGORIA COTNARI. - București: Editura Academiei Române, 2006. – 651 p. ISBN 973-27-1220-1.
28. Constantinescu, Gh. (coordonator). Ampelografia RPR, Vol.2. – București: Editura Academiei RPR, 1959. – 749 p.
29. Glăman, Gh., Dejeu, L., Brîndușe Elena, Șerdinescu, Ad., Marian, I. Ampelografia României Vol. IX: Soiuri noi de viță-de-vie și portaltai creați în România. - București: Editura CERES, 2018. – 446 p. ISBN 978-973-40-1127-8.
30. Cotea, V.D., Barbu, N., Grigorescu, C.C., Cotea V.V. Podgoriile și vinurile României. Ediția a II-a revăzută. - București: Editura Academiei Române, 2003. – 390 p. ISBN 973-27-0978-2.
31. Stroe Marinela. Ampelografie. - București: Editura CERES, 2012. – 345 p.
32. Carmenère, C., Madevon, D., Madevon, P. Les vins de France. - Paris: Editions Nathan, 2003. – 159 p. ISBN 2-09-182439-9.
33. Constantinescu, Gh. (coordonator). Ampelografia RPR, Vol.3. - București: Editura Academiei RPR, 1961. – 690 p.
34. Constantinescu, Gh. (coordonator). Ampelografia RPR, Vol.4. - București: Editura Academiei RPR, 1961. – 666 p.
35. Constantinescu, Gh. (coordonator). Ampelografia RPR, Vol.5. - București: Editura Academiei RPR, 1962. – 701 p.
36. Constantinescu, Gh. (coordonator). Ampelografia RPR, Vol.6. - București: Editura Academiei RPR, 1965. – 570 p.
37. Constantinescu, Gh. (coordonator). Ampelografia RSR, Vol.7. - București: Editura Academiei RSR, 1966. – 626 p.
38. Constantinescu, Gh. (coordonator). Ampelografia RSR, Vol.8. - București: Editura Academiei RSR, 1967. – 762 p.
39. Frolov-Bagreev A.M. i drughie. Ampelografia SSSR. Tom.5. - Moskva: Pișcepromizdat, 1955. - 440 s.
40. Frolov-Bagreev A.M. i drughie. Ampelografia SSSR. Tom.6. - Moskva: Pișcepromizdat, 1956. – 432 s.
41. Vlasov, V.V. Ampelograficeskii ATLAS sortov i form vinograda.-Kiev: Agrarna Nauka, 2014.-134p. ISBN 978-966-540-379-1.
42. Oșlobeanu, M., Macici, M., Georgescu Magdalena, Stoian, V. Zonarea soiurilor de viță de vie în România. - București: Editura CERES, 1991. – 285 p. ISBN 973-40-0113-2.
43. Taran, N. Soiuri de struguri de selecție nouă și autohtone în vinificație. - Chișinău: Editura Print-Caro, 2022. – 228 p. ISBN 978-9975-164-89-4.
44. Carpov, S. Elixire din struguri. - Chișinău: Editura „Cartea Moldovenească ”, 1989. -167 p. ISBN 5-362-00145-0.
45. Guzun, N.I. Novîe formî i sorta vinograda. - Chișinău: Izdatelistvo Timpul, 1986. – 153 p.
46. Dejeu, L., Petrescu, C., Chira, A. Horticultură și protecția mediului. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1997. – 231 p. ISBN 973-30-5739-8.
47. Caraiman Alexandra. Anturaj-Aspirație-Aport în Filiera Vitivinicolă. - Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2020. – 320 p. ISBN 978-9975-56-800-5.
48. Hellman, P. In Vino Duplicitas. - București: Baroque Books & Arts, 2020. – 329 p. ISBN 978-606-8977-74-4.
49. Neamțu, I., Moleavin, V., Tudose, A.D. Monografia podgoriei Huși. - Iași: Întreprinderea poligrafică Iași, 1969. -143 p.

50. Corder, Roger. Dieta cu vin: un ghid complet pentru nutriție și stil de viață; traducere de Marius Chitoșcă. - București: Curtea Veche Publishing, 2011. – 350 p. ISBN 978-606-588-147-1.
51. Bavaresco Luigi, Gardiman Massimo. Vitigni Italiani – Loro caratterizzazione e valorizzazione. - Ponte di Piave (TV): Gianni Sartori Editore, 2015. – 213 p. ISBN 978-88-992870-3-0.
52. Oșlobeanu, M., Oprean, M., Alexandrescu, I., Georgescu Magdalena, Baniță, P., Jianu, L. Viticultură generală și specială. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1980. - 566 p.
53. Tudose, A.D. Vița de vie – rod al pământului și al muncii. - Chișinău: Editura „Universitas”, 1992. - 135p. ISBN 5-00836-6.
54. Cazac T., Cebotari, V., Gaberi, Gh., Brumărel, I., Zabolotnii, S. Soiuri de struguri de perspectivă pentru vin și de masă cultivate în Moldova. - Chișinău, 2014.
55. Golodriga, P. Ia. Ampelografia SSSR: Otecestvenie sorta vinograda. - Moskva: Leghkaia i Pișcevaia promișlenosti, 1984. – 503 p.
56. Machidon, M. (coordonator). Catalogul soiurilor de plante al Republicii Moldova, admise pentru cultivare pentru anul 2024.
57. Alexandrov, E. Hibrizii distanți ai viței de vie (*Vitis vinifera* L. x *Muscadinia rotundifolia* Michx). Aspecte biomorfologice și uvologice. - Chișinău: Tipografia AȘM, 2012. - 140p. ISBN 978-9975-62-312-4.
58. Alexandrov, E. Crearea genotipurilor interspecifice rizogene de viță de vie. - Chișinău: Editura „Lexon-Prim”, 2020. - 232p. ISBN 978-9975-3161-5-6.
59. Alexandrov, E., Botnari, V., Gaina, B. Soiuri interspecifice rizogene de viță-de-vie (*Vitis vinifera* L. x *Muscadinia rotundifolia* Michx). Particularități de cultivare. - Chișinău: Editura „Print-Caro”, 2020. – 99 p. ISBN 978-9975-56-822-7.
60. Ghid Enoturistic al Republicii Moldova. ONVV. - Chișinău, 2022. – 100 p.
61. Rusu Maria-Magdalena. Studiul soiurilor de viță de vie autohtone vechi – ambasadori ai vinurilor Românești. Teză de master. - Chișinău, 2023. – 102 p.
62. Minciună, N. Drumul vinului în Regiunea Cahul – potențial turistic rural și enogastronomic al luncii Prutului de Jos. Teză de master. - Chișinău, 2023. - 68 p.
63. Taran, N., Ponomariova Irina, Morari, B., Nemțeanu Silvia, IP IȘPHTA. Studiul potențialului tehnologic al soiurilor de struguri de selecție nouă în contextul schimbărilor climatice în Republica Moldova. Revista „Pomicultura, Viticultura și Vinificația”, nr.1 [87] 2022, pp. 42-48.
64. Policano, C. Moldova: Ghidul vinurilor. – Ch.: Tipografia Nova Imprim, 2015. -384 p.
65. Pitte, J.-R. Istoria sticlei de vin sau istoria unei revoluții. - București: Baroque Books & Arts, 2017. - 268p. ISBN 978-606-8564-83-8.
66. Allhoff, F. (coordonator). O mare de vin și un strop de filozofie. - București: Baroque Books & Arts, 2017. - 471p. ISBN 978-606-8564-41-8.
67. Scruton, R. Beau, deci exist: o călătorie filozofică în lumea vinurilor. - București: Editura HUMANITAS, 2014. – 281 p. ISBN 978-973-50-4412-1.
68. Catalogo generale delle varietà e dei cloni ad uva da vino e da tavola. Vivai Cooperativi Rauscedo. L'innovazione in viticoltura. Rauscedo (PN), Italia, 2011.
69. Banu, C. (coordonator). Tratat de industrie alimentară – tehnologii alimentare. (Vol.2). - București: Editura ASAB, 2009. - 1147p. ISBN 978-973-7725-67-7.
70. Ardelean Marinela V. Cartea vinurilor românești.-București: Editura HUMANITAS, 2018. – 383 p. ISBN 978-973-50-6208-8.
71. Perstniiov, N., Surugiu, V., Moroșan, E., Corobca, V. Viticultură. - Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2000. – 503 p.
72. Nicolaescu, Gh., Cazac, F. Producerea strugurilor de masă: soiuri cu bobul roz și negru: (ghid practic). - Chișinău: Tipografia „Elan Poligraf”, 2012. – 239 p. ISBN 978-9975-66-301-4.
73. Perstniiov, N.D., Novosadiuk, I.N. Vinogradarstvo. - Chișinău: Editura Continental Grup SRL, 2011. – 428 p. ISBN 978-9975-4248-5-1.
74. Johnson Hugh., Robinson Jancis. Atlasul mondial al vinului; trad.: Graal Soft. - București: Editura Litera Internațional, 2015. – 400 p. ISBN 978-606-741-580-3.

75. Puckette Madeline, Hammack Justin. Enciclopedia vinului; trad.: Moroiu Mihai. - București: Editura Baroque Books & Arts, 2016. – 223 p. ISBN 978-606-8564-42-5.
76. Stoian, V. Marea carte a degustării vinurilor: degustarea pe înțelesul tuturor. - București: Reu Studio, 2001. – 324 p. ISBN 973-85115-1-8.
77. Keevil Susan (coordonator). Vinurile lumii (Istoria vinului. Soiuri de struguri. Țări producătoare. Vinuri de top.); trad.: Graal Soft. - București: Editura Litera Internațional, 2010. - 688 p. ISBN 978-973-675-526-2.
78. Oprea, Șt. Viticultura. - Cluj-Napoca: Academic Pres, 2001. – 520 p. ISBN 973-8266-09-2.
79. Clarke Oz. VINO. Novaea vsemirnaea eñtiklopedia. - Moskva: Izdatelistvo Eksmo, Terra Fantastica, 2004. - 320 s. ISBN 5-699-08458-4.
80. Johnson Hugh. Povestea Vinului.-Cluj-Napoca: VINO VERO, 2009. – 256 p. ISBN 978-973-0-06914-3.
81. Marnie Old. Vinul. Ghid de degustare; trad.: Tudor Gabriel/Graal Soft. - București: Editura Litera Intrenațional, 2016. – 256 p. ISBN 978-606-33-0680-8.
82. Dumitriu, I.C. Viticultura. - București: Editura CERES, 2008. – 440 p. ISBN 978-973-40-0782-0.
83. Gordon Jim. 1000 de vinuri excelente: Preț accesibil. Producători renumiți. Selectate de specialiști; trad.: Graal Soft. -București: Editura Litera, 2015. – 352 p. ISBN 978-606-33-0023-3.
84. Priewe Jens. Marea carte a vinului. – Oradea: Editura Casa, 2022. – 308 p. ISBN 978-606-787-226-2.
85. Jukes Matthew. Cartea vinurilor: schimbăți felul în care gândești despre vin/trad. din lb. engleză de Carmen Chirculescu. Ediția a 3-a. – Pitești: Editura Paralela 45, 2021. – 313 p. ISBN 978-973-47-3426-9
86. Pavlenko, N.M. Puti na vinnîi Olimp. – Kiiv: „Novii druk”, 2004. – 531 s. ISBN 966-8527-13-5.
87. Robinson Jancis. Expert în vin în 24 de ore; trad.: Mihai Moroiu – București: Baroque Books & Arts, 2016. – 155 p. ISBN 978-606-8564-62-3.
88. Ogrinji, M., Neamțu, I. Sub zodia lui BACHUS: Prin podgorii Românești. - București: Editura pentru Turism, 1991. – 200 p. ISBN 973-48-0025-6.
89. Muntean Snejana, Muntean, I. Ghidul vinului: producătorii de vinuri și divinuri. - Chișinău: Moldpresa Grup SRL - Casa Editorial-Poligrafică BONS OFFICES, 2023. – 203 p. ISBN 978-5-36241-065-0.
90. Zraly Kevin, DeSimone Mike, Jenssen Jeff. Crasnoe vino: kompleksnoe rucovodstvo po 50 sortam i stileam. Perevod Tatianî Usaliovoi. - Moskva: Eksmo, 2020. - 288 s. ISBN 978-5-04-104606-4.
91. Richard Vine. Curioasa lume a vinului: vin și istorie, spirit și esență. Trad.: Ines Hristea. -București: Editura Baroque Books & Arts, 2016. – 223 p. ISBN 978-606-8564-43-2.
92. Platon, N. Ghidul traseelor turistice ale Republicii Moldova. - Chișinău: Tipografia „Elan Poligraf”, 2015. – 428 p. ISBN 978-9975-3014-0-4.
93. Bogan Elena, Simon Tamara. Turism rural. - București: Editura Universitară, 2019. – 265 p. ISBN 978-606-28-08855-6.
94. Fîntîneru Gina, Smedescu, D. Economia agroturismului. - București: Editura Ex Terra Aurum, 2020. -267 p. ISBN 978-606-8974-89-7.
95. Sattler, F., Wistinghausen, E. Ferma biodinamică. Traducere Papacostea Petre. - București: Editura Enciclopedică, 1994. – 363 p. ISBN 973-45-0082-1.
96. Rusu, E., Bălănuță, A., Dragan, V. Vinificația secundară. - Chișinău: Editura „Universul” Curtea Veche Publishing, 2016. – 496 p. ISBN 978-9975-47-111-4.
97. Calendar 2008 – Institutul Național pentru Viticultură și Vinificație al Republicii Moldova www.winenrg.info, www.agriculture.md tel./fax: (373 22) 285025 E-mail:md@gmail.com invv@mail.md.
98. Vitis International Variety Catalogue. <http://www.vivc.de> (accesat iunie 2023).
99. <http://isphta.md> (accesat iunie 2023).